

ZORAN M. MANDIĆ: »OPEKOTINA«

Književna komuna, Apatin, 1980.

Piše: David Kecman Dako

U novijem pesništvu generacije sedamdesetih godina, iznikle na vojvodanskom prostoru, prepoznatljiv je svojim specifičnostima glas pesnika Zorana M. Mandića. Rano je, doista, za vrednovanja takve vrste, čim je reč o tragalaštvu koje teče, ali na to nas podstiče, pre svega, zaokruženost lirskih opservacija, njihov kontinuitet, što je veoma vidljivo sagledavanjem lirskih dometa u njegovim dvema poslednjim knjigama — »Putnik i njegova nevolja« (1976) i »Opekotina« (1980).

Zajedničko obema knjigama jeste zaokupljenost obrisima ljudskog nemira danas: opredmećenost života, a time i osećanja, otuđenost bez stalnog konačista, gnev dovoljno razumljiv, jer je srodan kretanju (traganju) i u drugim oblastima, daleko od pesništva, prisustvo ironije kao sredstva, a možda li jedinog puta, u odbrani od tuđeg, a u nama, od neprirodnog, a prisutnog i neminovnog.

Nova rukovet Mandićevih nesmiraja, knjiga pesama »Opekotina«, logični je nastavak začetoj u »Putniku...«, ali znatno jezgrovitija, sigurnija, jasnija, bogatija i po stilu i sadržaju, u koje nas njemu slični odavno uvereniše da su i te kako pogodni, pa i nužni, da budu okosnice lirskih opservacija. Mandić je izbegao, namerno i smišljeno, veštačke granice koje izviru iz po-dale knjige na krugove, jer svaka pesma je, na svoj način, krug za sebe, ali i segment onog što će tek u narednoj pesmi biti dopunjeno, osmišljeno novim metaforama, da bi knjiga bila samo jedna pesma, a delo, kao celina, izazov za ono što tek dolazi ili novom knjigom, ili upotpunjavanjem u samom čitaocu.

Pevanjem u prvom licu dosegnuta je snažnija ubedljivost novih tonova. Glas mu je oslobođen suvišnog, ponekad s prizvukom sentence, kao što je stih »Nad vodom / ko brže govori / bezbolnije umire« (pesma »Kvadrat«), često sveden na lapidarnost ironičnog. Širinom koju mu omogućava primena slobodnog stiha, uz upotrebu novog u tehnici pesme — kao što je »lomljenje« reči, čime se postiže otkrivanje bogatijeg značenja pojma — Zoran Mandić sa sigurnošću ulazi u ispitivanje jezika, njegovih mogućnosti i ograničenja. Često je njegova pesma poput uspele apstrakcije čija je spoznaja uslovljena sposobnošću čitaoca da je do kraja, dakle i na svoj način, do veće smisaonosti, uobliči.

Vrednosti nove knjige ovog stvaraoca valja tražiti u zahtevima postavljenim prema pesmi, koja je daleko od želje da bude »nesvakidašnja jadikovka«, beskrajna meditacija, pesma nad kojom nema sumnje samo zato što je pesma-mudrolija, pesma-čarolija, pesma — kad se drugo ništa ne da učiniti. Primereno čitalačko iskustvo ovog pesnika dolazi od izražaja. On poznaje savremeni tok poetske misli, insistira na suprotstavljanju bezrezervno prihvaćenim filozofskim postavkama autoriteta, pristaje i na rizik u odslikavanju vlastitog iskustva. Uverljivost njegovih tvrdnji ide toliko daleko da ne nalazimo ni razloge za upitnost ima li pesnik »pravo da o tome govori«. Mislimo, ovim, prevashodno na Mandićeve odrednice o smrti, bolu, opekotinama sva tri stepena, o nemirenju s ustaljenim redom stvari, o prolaznosti, odnosno o privremenosti postojanja u jednom obliku, apsurdu težnje ka apsolutnom i sayremenom... On i sebe dovodi pod sumnju, govoreći: »Čovek je čudna zamka ljudi / Pa zar poezija nije neka vrsta (OTPAD) jasnog i nejasnog ili: »Pesnik neće da uči o namerama i mogućnostima / On redovno nekud odlazi / ... Nije više rizik biti pesnik, rizik je biti samo čovek«.

Knjiga pesama »Opekotina« postavlja i velike upitnike, kako u samom pesništvu, obojonom značajkama eksperimentalnog, tako i svome tvorcu, Zoranu Mandiću: kuda i kako dalje, a ne ponoviti se, spoznati nove izvore stvaralačkog čina u lirici koja je spremna na sve, pa i na sopstvenu negaciju, da bi živela, da bi, poput zraka, bila neophodna.

NEDŽAD IBRIŠIMOVIĆ: »BOG SI OVE HEFTE«, »Svjetlost«, Sarajevo 1980.

Piše: Fahrudin Bečić

Najnoviji Ibrišimovićev roman, s pozivnog konkursa za prvo delo o Sarajevu, po mnogo čemu je zanimljiva i osobena knjiga. Najprije, Ibrišimović gaji jedan poseban, izuzetno narativan stil, pun činjenične građe, pun okusa života, ovakvog i onakvog, teškog i još težeg, ali iznad svega zanimljivog, bogatog, uzburkanog, života svakidašnjeg, bez predrasuda, bez monotoni-je, s dilemama, usponima i padovima. Na svih stotinjak strana on priča mirno, nenametljivo, s upadicama, pomalo satiričnim, pomalo beznadnim, bez gotovo ijednog opisa, bez ičega što bi se kasnije moglo učiniti suvišnim, nepotrebnim.

To je priča čovjeka koji je više od dvije decenije proveo u Čaršiji, boreći se s problemima svakidašnjice; to je autobiografsko kazivanje književnika o društvu u kojem se on kretao i još uvijek se kreće, ili, još tačnije, o jednom sloju tog društva, o inspiraciji i traženju, talentu i ludilu, o trenutku koji je bio i još uvijek traje. Sve to Ibrišimović kazuje u jednom dahu, jed-

nostavnim jezikom, sa smislom za upadicu i za zapažanje pravih detalja, s podosta ironije, ponekad s rezignacijom, ali nekom posebnom, specifičnom za ljude određenog tipa. Može se ta rezignacija i izblefirati (u ovoj knjizi svakako nije), ali se ona vrlo teško može postići istovremeno s ironijom, sa snažnim momentima humora, čak i satire. Kod Ibrišimovića se rezignacija krije između redova, na momente preovladava (npr. nekoliko stranica dnevnika glavnog junaka), da bi je potom potpuno nestalo i da bi prepustila svoje mjesto radosti življenja, oduševljenju zbog postojanja, svojeg i ko zna čijeg još.

Ako smo osuđeni da za neku knjigu moramo reći da li je dobra ili nije, onda je »Bog si ove hefte«, ako je posmatramo kao knjigu o jednom trenutku Sarajeva, dobra knjiga. Dobra je ako je posmatramo i drukčije, a što više bude prošlo vremena od dana njenog nastanka, to će njena vrijednost bivati veća. »Bog si ove hefte« je autentičan, kao fotografskom kamerom zabilježen trenutak, bolje rečeno nekoliko trenutaka, iz života, i to onih trenutaka koje imaju i kroz koje prolaze manje ili više svi naši gradovi. Evo početka knjige koji već sam po sebi zbunjuje. »Ovo je roman o Sarajevu. Kad ne bude nešto o Sarajevu — ja ću reći. Svaki čovjek bi mogao napisati roman o Sarajevu, ja bih mogao napisati tri.« Moramo priznati da nismo navikli na ovako direktno obraćanje, na neposredan kontakt koji pisac već prvom rečenicom pokušava uspostaviti s čitaocem. I uspijeva. Uspijeva jer Ibrišimović ne poznaje šablone, jer se ne ustručava, i kad mislimo da smo ga potpuno »pročitali«, on se javi na sasvim drukčiji način, onako i ondje gdje smo to najmanje očekivali. Njegov umjetnički postupak se ni po čemu ne razlikuje od ostalih životnih postupaka. Ima u njemu životne sirovosti i nesavršenstva, ima u njemu tajni koje to nisu, ima mnogo filozofije, ali jednostavne, životne filozofije koja se nigdje ne uči i koja se ne može naučiti, a to je ono što, pored stila, ovu knjigu čini zanimljivom, osobenom i kvalitetnom.

Ibrišimović ne trpi opise, zaplete, nejasnoće, ne trpi ništa što je suvišno. On je uvijek konkretan, često do banalnosti, a ta konkretnost postepeno postaje velika vrijednost njegovog romana. Čitava knjiga podsjeća na novinski članak, reportažu, s punim imenima i prezimenima ličnosti, čak i sa zanimanjima, ali nipošto izmišljenim. Ibrišimović piše o sebi i o onim oko sebe. Ovu okolnost možemo posmatrati dvojako: s pravim podacima knjiga postaje zanimljiva, da ne kažemo atraktivnija čitaocu, pogotovo onom koji nastoji pronaći senzaciju i koji voli čeprkati po životima, naročito prošlosti poznatih, ili bar donekle poznatih. Ako zanemarimo ovu činjenicu i ako se otrgnemo utisku da je možda uzeta namjerno, s potpuno jasnom predstavom o njenim prednostima i nedostacima, dužni smo Ibrišimoviću pohvale, ako ništa a ono za hrabrost bar. Ipak, bliže smo istini ako kažemo da Ibrišimović nije nastojao da iskoristi znatiželju i prednosti koje mu donosi takav način pisanja, već je, u nastojanju da bude što bliže istini, bio isuviše neposredan, konkretan (ovo nikako ne treba shvatiti kao zamjerku).

Kada bismo tražili zamjerke, morali bismo pokušati na drugoj strani. Jest da je prekucavanje skupo (oko dvije hiljade stranica), ali knjiga je morala biti deblja. Ovako je ostala donekle skućena, ograničena, u neku ruku, na dva—tri životna toka, a bilo je i ima još stvari koje su se tu mogle naći, posebno u prvom dijelu, počevši od đakčkog doma u ulici Foht pa do prijemnog na školi primijenjenih umjetnosti, ili još neke od sedamdeset gazdarica, pored Ksenije iz Hajduk—Veljkove. Možda bi to Ibrišimoviću bilo previše za odbranu koja će mu, po vlastitim predviđanjima, biti potrebna, ali ako je zaglibio, onda je trebao zaglibiti još. Nije dobro ako se prepao, nije dobro iz prostog razloga što se nalazio na pravom putu i što je njegovo pisanje potpuno originalno, jedinstveno, inspirisano, kao rijetko čije, sopstvenim iskusejima, traganjima i promašajima. Iz tih traganja i promašaja, iz tih sopstvenih iskušenja rađaju se nova traženja i nalaženja, na njima se stvaraju nova djela. Ibrišimovićevu stvaranje tih djela, ma koliko njegov postupak nekad izgledao nekorektan, u svakom trenutku je uzimanje od života, i to žestoko i nemilosrdno uzimanje, ali još češće, još strastvenije, nesebično davanje. U tom uzimanju i davanju on nema mjeru, niti pokušava da je nađe. Uzima koliko može, ne pitajući za cijenu i ne plaćajući, ali daje još više — ne tražeći naplatu. Ta naplata bi u svakom slučaju bila neznatna u poređenju s onim što on očekuje (i to potpuno opravdano) od svog djela. »Bog si ove hefte« ima sve šanse da ispuni ta očekivanja. Provlači se kroz njega duh Istoka i Zapada, baš kao što se provlači i kroz Sarajevo, isprepliće se njegova struktura sa sudbinom glavnog junaka, kao što se isprepliće arhitektura Šehera (za mene je Šeher uvijek bio samo stari dio grada) s arhitekturom Alipašinoj polja (misli se na arhitekturu zapadno od Marindvora). »Bog si ove hefte« je sav dinamičan, prenapregnut, jezički dotjeran, radnjom, opaskom, događajem bremenit. Moramo povjerovati Ibrišimoviću da bi o Sarajevu mogao napisati tri romana. Pričekaćemo još dva.